

TÜRKÇE KELİMELERDE ERKEKLİK-DİŞİLİK VEYA HARF-İ TARİF=BELİRTEÇ İLE TANIMLIK=ARTİKEL VAR MIDIR?

Osman Fikri Sertkaya

- Ben, “artikel=tanımlık” ile ortaokul birinci sınıfta iken Fransızca derslerinde **Le, La** ve **On** şeklinde karşılaştım: **Le** garçon “erkek çocuk”, **La** fille “kız çocuk”. Cansız maddeler için ise **On** kullanılıyordu. İngilizce öğrenirken “**a/an**” belirteci ile “**the**” tanımlığı, isimlerin üçüncü hâlinin “**He, She, It**” olarak çekimlenmesi, Almanca öğrenirken “**der, das, die**” (**der** Man “erkek”, **das** Fräulein “genç kız”, **die** Frau “kadın”) “artikel = tanımlık” olarak karşıma çıktı. Çünkü Hint-Avrupa dillerinde çekim eklerini almak için isimlerin gramerde üç hâlden birinde olması gerekiyor. İsim ya (eski terimle: **müzekker**, yeni terimle: **eril**, Almanca: **maskilinum**, Fransızca: **masculin**, İngilizce: **masculine**) olacak ya (eski terimle: **müennes**, yeni terimle: **dişil**, Alm. **Femininum**, Fr. **féminin**, İng. **feminine**) olacak ya da (eski terimle: **cins-i sâlis**, yeni terimle: **yansız**, Alm. **neutrum**, Fr. **neutre**, İng. **neuter**) olacaktır.¹

1 Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1988, s. 198: **tanımlık** (Alm. *Artikel*, Fr. *article*, İng. *article*). Kimi dillerde ad diziminin zorunlu öğeleri arasında yer alan belirleyici öge (örn. Fransızca **le père** “baba” dizimindeki **le**;

Ahmet Topaloğlu, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1989, s. 140: **tanımlık** (Osm. *harf-i ta’rif*, Fr. *article*). Bazı dillerde isimlerin başında bulunan belirleyici öge. Ör. Fransızca **la mère** “anne”, Arapça **el-insân**.

Yanlış bir anlaşılma olmasın diye belirtiyorum. (Alm. *Neutrum*, Fr. *neutre*, İng. *neuter*, Türkiye Türkçesi *nötr*) karşılığında önerilen “**yansız**” terimi benim önerim veya tercihim değildir. Berke Vardar ile Ahmet Topaloğlu kitaplarında “**yansız**” terimini dil bilimi ve dil bilgisi terimi olarak önermişlerdir. Kitapları bulamayacak olan okuyucular için iki kitaptaki açıklamaları aşağıda veriyorum:

Yansız (Alm. *Neutrum*, Fr. *neutre*, İng. *neuter*). Kimi dillerde bulunan ve bir takım biçimsel ya da bağlamsal belirtilere erilden de, dişilden de ayrılan dil bilimsel cins. *Yansız çoğu kez cansız belirtir, ancak onunla örtüşmez.* (Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1988, s. 225).

Yansız (Osm. *cins-i sâlis*, Fr. *neutre*). Bazı dillerde bulunan ve biçim bakımından eril veya dişil sayılmayan kelime. (Ahmet Topaloğlu, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1989, s. 147).

Artikel bizim edebî eserlerimizin birinde de “cins bildirici” olarak kullanılmıştır. Rıfat İlgaz’ın *Hababam Sınıfı* adlı eserini hatırlayalım. Fransızca hocası derse girdiğinde İnek Şaban’ın sırtına bir kâğıt iğnelendiğini, kâğıda da yeşil mürekkep ile “**Le** Vache vendu [Satılık İnek]” yazıldığını görür. “Bunu kim yazdı?” diye sorar. Cevap alamaz. Herkesin parmaklarını kontrol eder. Kalem Şakir’in elinde yeşil mürekkep izlerini görünce “Şakir sana Fransızcadan sıfır veriyorum.” der. Şakir de “Niçin hocam?” diye sorduğunda hocası “Oğlum “inek” kelimesinin artikeli **Lö** (**Le** artikelinin okunuşu) mü? Kelime **La** artikeli ile **La Vache** değil miydi?” der. Kalem Şâkir “Ama hocam bizim İnek erkek.” cevabını verince, sınıf gülmekten kırılır. Yapılan nükteyi ise sadece sırtına takılan kâğıttan habersiz olan İnek Şaban anlayamaz.

Şimdi Rıfat İlgaz’ın bu nüktelerini dili İngilizce ve Almanca olanlar net anlayamaz. Çünkü kendi dillerindeki “artikel=tanımlık” ögeleri farklıdır. Kısacası Batı dillerinde artikel vardır ve Batılılar da Türkçe öğrenirken bizlere kendi dillerindeki artikelin Türkçe karşılığının hangi ek veya kelime olduğunu sık sık sormuşlardır. Onlara şu cevabı vermişizdir:

Türk dili bir Altay dilidir. Türkçe, Moğolca, Tunguzca gibi Altay dillerinde ise erkeklik/dişilik/yavruluk hâlleri ekle değil ayrı kelimeler kullanılarak yapılır. Türkçenin yapısında kelimelerde “artikel = tanımlık” ögesi bulunmaz. Yani Türkçede artikel ögesi yoktur. Dolayısıyla artikeli gösteren herhangi bir öge (ek, kelime vs.) de yoktur. Ancak Türkçede artikelin karşılığı vardır. O da şöyledir: Türkçede canlı nesnelere karşılaman bazı isimler cinsi ifade eder. Meselâ **kağan** denildiğinde insan cinsinin erkeği, **katun** denildiğinde insan cinsinin dişisi, **tigin** denildiğinde insan cinsinin çocuğunun erkeği, **kunçuy** denildiğinde insan cinsinin çocuğunun dişisi anlaşılıyor mu? **Çocuk** demişken onun da **eril** veya **dişil** olma durumunu belirtmediğini söyleyelim. Bu yüzden birisinin çocuğu olduğu zaman “erkek çocuğu olmuş” veya “kız çocuğu olmuş” diye erillik ve dişilik sıfat kullanarak belirtilmiyor mu? Yani yavruyu bildiren kelime genellikle erillik veya dişilik bildirmiyor. Başka örnekler de verelim.

Eski Türkçede **ud** “sığır” kelimesi cinsi bildirir. **udçı** “sığırtmaç” demektir. Erkek sığırın adı **buka** > **buga** > **boğa**’dır. (Eğer boğa iğdiş edilirse ona boğa değil **öküz** denilir.) Dişi sığırın adı **inçek** > **inek**’tir. **Boğa** ile **inek**’in yavrusunun adı ise **tana** > **dana**’dır. Ancak bu yavru doğduğu zaman ister **boğa** (erkek sığır) ister **inek** (dişi sığır) olsun. Ona yavru olduğu bilinsin diye **tana** > **dana** denilir.

Almancada ise bu kelimeler **der/die/das** artikelleri = tanımlıkları ile geçer. Sığırın erkeğinin, dişisinin ve yavrusunun cinsiyetini belirtmek için “boğa” karşılığında **der Stier**, “inek” karşılığında **die Kuh**, “dana” karşılığında da **das Kalb** artikelleri kullanılır.

Eski Türkçede **at**, cinsi bildirir. **At** cinsinin erkeğine **aygır**, dişisine **kısırak**, yavrusuna **tany** > **tan** veya **tay** denilir. (*Yenisey Yazıtları*’nın 41’ inci olan Kemçik Cırgak yazıtının 2. satırında geçen **tanylarım** kelimesi “evlatlarım, oğullarım”

anlamına gelir. Ancak sonu **-ny** ile biten bu kelime budist sahada **-y** ile **tay**, mani sahasında ise **-n** ile **tan** şeklinde gelişmiştir.²

***Ko** isim kökünden yapılmış hayvan adlarından erkeğine **koç** ve **koç-ñar**, dişisine **kony** (**-ny**'nin parçalanması ile **kon** ve **koy**), yavrusuna ise **kozi** > **kuzi** > **kuzu** denilir. Eğer bir koyun doğurursa "**kuzuladı**" denilir. Doğan kuzunun **koç** mu **koyun** mu olduğu belirtilmez çünkü **kozi** > **kuzi** > **kuzu** kelimesi **koç** ile **koyunun** yavrusu demektir.

Tebe > **Teve** > **Deve** kelimesi cinsi bildirir. Devenin erkeğine **buğur** > **buğur-a** > **buğra**, dişisine **maya** yavrusuna **boto** > **bota** denilir.³

Ördek kelimesi cinsi bildirir. Erkeğine **sona** (daha sonra **sunu**), dişisine **borçin** veya **burçin** denilir vs. vs. ...

Bu gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak burada üzerinde durulacak husus Hint-Avrupa dillerinde tanımlık=artikel unsuru ile belirlenen eril, dişil, yansız kelimelerin Altay dillerinde ayrı ayrı kelimeler kullanılarak yapıldığıdır. Sonuç olarak Hint-Avrupa dillerinde tanımlık unsurla vurgulanan cinslik hâli bizde her cins için ayrı kelime kullanılmasından dolayı Türkçenin yapısında yoktur.

Türkçenin yapısında artikel olmadığı için Türkçede kullandığımız **masa**, **kapı**, **ev** vs. gibi kelimelerde *erillik*, *dişillik* ve *yansızlık* aranmamalıdır. **Masa**, **kapı**, **ev** gibi kelimelerin yanına **at**, **sığır**, **ördek** kelimelerini ekleyin. Bu son üç kelime Türkçede cinsiyet ifade ediyor mu?

Latince **mensa** kelimesi aracı dil veya diller yolu ile Türkçeye **masa** şeklinde geçmiştir. Hasan Eren *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü* (Ankara, 1999) 289'a'daki "**masa**" maddesinde "Balkan dilleri yoluyla Latince'den alınmıştır." diyerek Rumca **masa**, Bulgarca **masa**, Sırpça **masa** örneklerini vermiştir. *Türkçe Sözlük*'te (11. Baskı, Ankara 2011, s. 1630a) ise aracı dil olarak Rumca gösterilmiştir.

Türkiye Türkçesinde kullandığımız "**masa**"nın Almanca karşılığı *Tisch* olup artikeli eril (**der**)'dir. *der Tisch*. **Masa**'nın Fransızca karşılığı *Table* olup artikeli dişil (**La**)'dır. *La Table*. "Masa" niçin Almandada erildir, (*der Tisch*), Fransızca da dişildir (*La Table*, bunu tartışmak gerekir. "**Masa**"nın İngilizce karşılığı ise *Table* olup artikeli yoktur. Belirteci (**a**) tanımlığı (**the**)'dir.

Önce İngilizcedeki "**A/AN**" belirtecini anlatalım: Herhangi bir masadan bahsediliyorsa **a table** (okunuşu: **e teybıl**). Kelime kelime "bir masa". Ancak ibare

2 **ny** sesinin parçalanmış diğer örnekleri için bk. Osman Fikri Sertkaya, "Yenisey Yazıtlarının Yayınlarındaki Bazı Okuma ve Anlamlandırmaların Düzeltilmesi, Yeni Okuma ve Anlamlandırma Teklifleri", *Göktürk Tarihinin Meseleleri*, Ankara 1995, s. 200-208.

3 **buğur** > **buğur-a** > **buğra** kelimelerine benzer örnekler olarak **sıp** > **sıp-a** "eşek yavrusu", **çoçuk** > **çoçuk-a** > **çoçka** "domuz yavrusu" için bk. Osman Fikri Sertkaya, *Dede Korkut Kitabı: Dresden Nüshasının 'Giriş' Bölümü*, İstanbul 2006, s. 114.

Türkçeye “masa” şeklinde çevirilir.) şayet belirli bir masadan bahsediliyorsa “**the table**” denilir.

İngilizcedeki “**A/AN**” belirteci “bir” karşılığındadır. Prof. Dr. Talât Tekin’in doktora tezinin başlığı “A Grammar of Orkhon Turkic” olup kelime kelime çevirisi “Orhon Türkçesinin Bir Grameri”dir. Ancak Türkçeye “Orhon Türkçesi Grameri” şeklinde çevrilmesi daha yakışır.

TV’lerde sinema seyrederken jenerikte karşımıza bir takdim cümlesi gelir. Mesela “*A Steven Spielberg Production*” veya “*A Steven Spielberg Film*”. Bu ibareler Türkçeye “Steven Spielberg’in bir üretimi” veya “Steven Spielberg’in bir filmi” şeklinde çevrilmelidir. Ama öyle çevirmiyorlar. Çeviriyi “Bir Steven Spielberg Üretimi” veya “Bir Steven Spielberg Filmi” şeklinde yapıyorlar. Böylece İngilizce “A” belirteci Türkçeye girmiş oluyor ve “bir Atıf Yılmaz filmi”, “bir Muharrem Nuri Bilge filmi” gibi söyleyişler Türkçede yaygınlaşıyor. Doğru şekillerin “Atıf Yılmaz’ın bir filmi” veya “M. N. Bilge’nin bir filmi” şeklinde olması gerekmez mi? Ama İngilizce gramer kalıbı “A” belirteci ile Türkçeye girmiştir.

Sıra “**the**” tanımlığına geldi. “**The**” tanımlığının Türkçeye girmediğini de zannetmeyin. Taksim Meydanı’ndaki otelin adı “**The Marmara Hotel**” değil midir? Bazı taksilerin üzerinde **The Taxi** yazıldığını da görüyoruz.

Konuyu daha iyi anlamak için birkaç örnek üzerinde daha duralım.

Almanca **der Mann** “erkek”, **der Junge** “erkek çocuk, genç”, **das Mädchen** “genç kız, küçük hanım”, **das Fräulein** “evlenmemiş genç kız”, **die Frau** “kadın”, **die Jungfer** “bakire, kızıoğlankız, evde kalmış kız”, örneklerini birlikte inceleyelim. **das Fräulein** ile **die Frau** arasındaki fark her ikisi de cinsiyet açısından dişi oldukları hâlde sadece evlenmemiş olmak, yani kızlıktan kadınlığa geçmiş olmak farkını belirtmek değil midir? O zaman “bakire, kızıoğlankız, evde kalmış kız” anlamındaki **die Jungfer** kelimesi niçin **das** artikeli almamış?

Fransızca sınavında artikelin aynı olduğunu (**la** artikelini) söylesin diye bir gence “Oğlum Matmazel (**La** Mademoiselle) ile Madam (**La** Madame) arasında ne fark var?” diye sormuşlar. Öğrenci “Mösyö (**Le** Monsieur) hocam.” diye cevap vermiş.

Bizde de 1930’lu yıllarda Türkçeyi Batı dili yapmak isteyenler Mösyö (**Le** Monsieur) karşılığında “bay”, Madam (**La** Madame) karşılığında “bayan”, Matmazel (**La** Mademoiselle) karşılığında da “bayın” kelimelerini önermediler mi? Hikâyenin teferruatını öğrenmek isteyenler benim “Kelime Dağarcığımızdan: *Bay, Bayan, Bayın ve Sayın* Kelimeleri Üzerine” başlıklı yazımı okuyabilirler.⁴

Hep Batı dillerinden örnekler verdik. Biraz da Arapçadan verelim. Arapçada harf-i tarif = belirteç olarak, **el-amân, el-ân, el-fâtihâ, el-hac, el-hakk, el-insaf,**

4 *Türk Dili*, Eylül 2010, S 705, s. 195-203 ve *Dil ve Edebiyat*, Aralık 2010, S 24, s. 12-17; Osman Fikri Sertkaya, *Kelime Dağarcığımızdan: Etimoloji Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018, s. 128-138.

el-kıssa, el-yevm örneklerinde olduğu gibi, **el** kelimesi kullanılır. Bir başka örneği de zikrederim: **Veys el-Karenî**. **Karen** yer adıdır, tanımlığı da **el** harf-i tarifidir: **El-Karen**. Sondaki **î** sesi ise aidiyet bildirir **El-Karenî** “Karenli, Karan'e ait” demektir. Ama önde gelen **Veys** adı ile harf-i tarif el birleşmiş ve Türkçede **Veysel** şeklinde kullandığımız bir kişi adı oluşmuştur.

Ben üniversitede Arap-Fars Filolojisi Bölümünden Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne geçtim. Her iki bölümde de ders gördüm. Arap-Fars Filolojisindeki hocalarımız bize gramer açısından eril ve dişil kelime karşılığında müzekker ve müennesi öğrettiler. **Şükri ~ Şükrü**, eril yani müzekker'dir. **Şükriye ~ Şükriye**, ise dişil yani müennes'tir. Ancak bir erkeğe “**Şükrü Bey**” yerine “**Şükrü kız**” veya “**Kız Şükrü**” dersiniz onun cinsî tercihi vurgu yapmış olursunuz. Arapçada rubai mezîdün fih masterlar cinsiyet belirtmedikleri için **Hikmet, Servet, Kudret** gibi kelimeler Türkçede hem erkek hem de dişil cins isim olarak konulmuştur. Tıpkı Moğolca **Borçin** veya **Burçin** kelimesinin Türkçede hem erkek hem de dişil cins adı olarak kullanılması gibi.

Artikelin Hint-Avrupa dillerinin bazılarında, Sami dillerinde (mesela Arapçada: *el-amân, el-ân, el-fâtihâ, el-hac, el-hakk, el-insaf, el-kıssa, el-yevm* vs. gibi kelimelerde) olduğu, buna karşılık Türkçede olmadığını söylemişim artikel ile belirlenen eril, dişil ve yansız olma durumunun Türkçede cansız nesnelere ifade eden, yani tek bir şeyi ifade eden **masa, kapı, ev** vs. gibi kelimelerde olmadığı, sadece canlılarda ise **eril, dişil** ve **yansız** olma durumunun **erkek, dişi, çocuk; aygır, kısrak, tay; koç, koyun, kuzu** vs. gibi ayrı kelimelerle ifade edildiği ancak bu ayrı kelimelerin de artikel olmadığı bilinmektedir.

İngilizcedeki artikel konusunda genel ağdaki Türkoloji sahifesinde Kerime Üstünova 05.02.2013, 03.54 itibarı ile “İngilizcedeki *the/a* artikellerinin yaptığı tanımlık işini Türkçede bu ekler de yapıyor demek doğru olur.”; Timur Kocaoğlu 22.02.2013, 14.03 itibarı ile “İngilizcede ise tek bir article vardır: *the*.”; Adnan Atabek 25.02.2013, 13.41 itibarı ile “İngilizcede “*a*” belirsiz artikel, “*the*” ise belirli artikeldir.”; Ekrem Arıkoğlu 25.02.2013 14.12 itibarı ile “İngilizcede *a/an* artikeli belirsizliği (Türkçede belki “bir”i, ilginç bir şekilde İngilizce *a/an* de “one” (bir) ile köken olarak ortaktır. *The* belirliliği ifade eder.” demişti. Mark Hubey ise 26 Şubat 2013 Salı 00.27 itibarı ile İngiliz dilinde artikelin ne olduğu ve nereden geldiği konusunda şu bilgileri vermişti:

The articles in the English language are the and a/an, and (in some contexts) some. ‘An’ and ‘a’ are modern forms of the Old English ‘an’, which in Anglian dialects was the number ‘one’ (compare ‘on’, in Saxon dialects) and survived into Modern Scots as the number ‘ane’. Both ‘on’ (respelled ‘one’ by the Normans) and ‘an’ survived into Modern English, with ‘one’ used as the number and ‘an’ (‘a’, before nouns that begin with a consonant sound) as an indefinite article.

Traditionally in English, an article is usually considered to be a type of adjective. In some languages, articles are a special part of speech, which cannot easily be combined with other parts of speech. It is also possible for articles to be part of another

part of speech category such as a determiner, an English part of speech category that combines articles and demonstratives (such as 'this' and 'that').

Osman Fikri Sertkaya ise 25 Şubat 2013 13.47 itibarı ile Margarete I. Ersen-Rasch Hanım'a verdiği cevapta "İngilizcede artikel yok, (**a/an**) belirteci ve (**the**) tanımlığı var." demişti.

Bunu biraz daha açalım. İngilizcede konsonant/ünsüz ile başlayan bir kelime (**a**) belirtecini, vokal/ünlü ile başlayan bir kelime ise (**an**) belirtecini alır. Tanımlayıcı olarak da (**the**) tanımlığı kullanılır.

Sertkaya'ya göre Almandadaki **der, das, die** ile Fransızcadaki **Le, La, On** artikel, İngilizcedeki **a/an** belirteç, **the** ise tanımlık oluyor.

Türkologların artikel hakkındaki görüşleri mesajlarında bu şekillerde ifade edildi. İsteyen istediğini seçer kullanır.

Türkçe kelimelerdeki artikel konusunu (Almandadaki **der, das, die** ile Fransızcadaki **Le, La, On** karşılığında olmak üzere) en iyi anlatan cümle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefke Avrupa Üniversitesinden yazan Sayın Nazım Muradov'un 25 Şubat 2013, 14.18 itibarı ile yazdığı mesajın sonundaki "**Türkçede artikel aramak, Kıbrıs'ta kutup ayısı aramaya benzemez mi?**" cümlesi olmuştur.

Sonuç olarak genel Türkçede artikelin olmadığı artikel ile belirtilen eril, dişil ve yansız olma durumunun Türkçede cansız nesnelere ifade eden, yani tek bir cins ifade eden **masa, kapı, ev** vs. gibi kelimelerde kullanılmadığı, sadece canlı nesnelere ifade etmek üzere eril, dişil ve yansız olma durumunun *erkek, dişi, çocuk; aygır, kısrak, tay; koç, koyun, kuzu, buğra, maya, bota, suna, burçin* vs. gibi ayrı ayrı kelimelerle belirtildiği, ancak bu ayrı kelimelerin de artikel olmadığı görüşündeyim.

Ön Ek, İç Ek ve Son Ek: Türkçenin yapısında **ön ek (prefix)** olmadığı ancak Türkçe olmayıp, dilimize Arapçadan giren (*bi-hakkın, bi-zâtihi, lâ-cerem, lâ-dîni, lâ-kayd, lâ-kin, lâ-mekân, mâ-cerâ, mâ-dâm, zi-şân* vs) gibi kelimelerin, yine dilimize Farsçadan giren (*ber-bâd, ber-devâm, ber-dûş, ber-taraf, bi-cân, bi-çâre, bi-güne, bi-günâh, bi-haber, bi-tab, bi-namâz > bey-namâz, bi-hûde > bey-hûde, der-akab, der-dest, der-hâl, der-kenâr, der-uhde, hem-cins, hem-şehri, hem-şîre, hem-pâ, nâ-dân, nâ-gâh, nâ-hoş, nâ-mütenâhi* vs. gibi) kelimelerin birçoğunun önüne gelenin (ek, edat, kelime vs.) gibi gramer unsuru olduğunu bilmeden, bu gibi kelimeleri kullanıyoruz diye Türkçede de aynı şekilleri mi arayacağız veya türeteceğiz?

Kısacası Türkçeye Arapçadan, Farsçadan ve başka dillerden giren kelimelerde bazı ön eklerin görüldüğü ve kullanıldığı ancak bunların tamamının da başka dillerin gramer yapısına ait olduğu ve yine Türkçede olup olmadığı sorulan **iç ekin (infix)** başka dillerden geçen kelimelerde bile, görülmediği anlaşılmıştır. Türkçenin genel yapısında eklerin **son ek (suffix)** olarak isim ile fiil kökü ile gövde veya tabanına gelmesi gerektiği de vurgulanmıştır.

İç ek konusunda *das Vorurteil* “önyargı” kelimesini zikreden Margarete I. Ersen-Rasch’ın verdiği **ön yargı** şekli konunun aydınlanmasını sağlayan güzel bir örnektir. Şöyle açıklayalım. Türkçede çay kahve içilir, yani içmek fiili ile kullanılır. Sigara da içilir. Ancak Recaizâde Mahmud Ekrem’in *Araba Sevdası* romanından beri “Çay alır mısınız?”, “Kahve alır mısınız?”, hatta “duş almak” vs. gibi Batı dillerinden çeviri şekilleri kullanmak moda olduğu için “içmek” fiili yerini “almak” fiiline bırakmıştır. Almancada ise çay, kahve *trinken* “içmek” fiili ile, sigara ise *rauchen* “çekmek” fiili ile kullanılır. Türkçeye Farsçadan giren *esrâr-keş* “esrar içen” değil, “esrar çeken” demektir. Azerbaycan Türkçesinde sigara içilmez, “papirüs çekilir”. Kırgız Türkçesinde “tamaku tartılır” yani tütün çekilir. Her iki örnekteki *çekmek* ve *tartmak* fiillerinin Farsça *keşiden* “çekmek” fiilinin Türk lehçelerindeki çeviri şekilleri olduğu anlaşılıyor. O bakımdan *dibâce* kelimesi Batı dillerindeki (Alm. *Vorwort*, Fr. *Préface*, İng. *Preface*) kelimesinin Türkçeye adaptasyonu olarak *Önsöz* şeklinde birleşik isim olarak önerilmiştir. Doğru şeklin *Ön Söz* şeklinde sıfat tamlaması olarak ayrı yazılması gerektiğine inanıyorum. Dolayısıyla Margarete I. Ersen-Rasch’ın verdiği örnek olan *ön yargı* yanında *öngörmek* şekli de adaptasyon ile türetilen kelimelerdir. Bu kelimelerin bu şekilde türetilmesinin sebebi eskiden Türk Dil Kurumunda yeni kelime ve terimleri türeten dilcilerimizin Vecihe Hatiboğlu, Hasan Eren gibi hocalarımız başta olmak üzere birçoğunun yabancı dillerinin Rusça ve Almanca olmasıdır. Formasyonlarını bu dillerde tamamlayan hocalarımız yeni kelimeler yaparken Almanca kelime yapımının çok tesirinde kalmışlardır. Almanların *Öz Almancacılık* hareketinde birçok Fransızca kelimeyi Öz Almancacılık yaparak Almancaştırdıkları bilinen bir gerçektir. Fransızca *şimendifer* (*Chemin de fer*) “demir yolu” kelimesi, *die eisenbahn* “demiryolu” şeklinde Öz Almancaştırılmadı mı? *Telefon* (Fr. *téléphone*) kelimesi *der fernsprecher*, *televizyon* (Fr. *télévision*) kelimesi *der fernseher* şeklinde Öz Almancaştırılmadı mı? Yani Latince *teleos* kelimesi, aynı anlamdaki Almanca *fern* “uzak, ırak” kelimesi ile *phone* kelimesi *sprecher*, *vision* kelimesi *seher* şeklinde Öz Almancaştırılmadı mı? İşte Türkçede *televizyon* karşılığında *uzgöreç* şeklinde türetilen fakat halk tarafından benimsenmeyen ve tutulmayan kelimenin yapısının *fernseher* kelimesinin yapısından ne farkı var?